

STANDARTLASHTIRISHNING TURLI DARAJADAGI OBYEKTлари

Mullabayeva Marjona Baxrom qizi

Annotatsiya: *Tarixdan o'lchashlar birliklari eng yuqori aniqlikka ega, huquqiy asoslangan o'lchashlar birliklari asosida belgilangan. Metrologiya sohasida davom etayotgan tendentsiya iloji boricha ko'p sonli standart namunalarning o'rniga fundamental fizik konstantalarda amaliy o'lchash birliklarini belgilashni taqozo etmoqda. Standart namunalarni yo'qotishni yaxshi tomonlaridan biri standart namunalarni bir biri bilan solishtirish talab etiladi. Yana bir yaxshi tomonidan biri standart namunani yo'qolishi yoki ishdan chiqishi o'lchov tizimini ishdan chiqarmasligida.*

Kalit so'zlar: *standartlashtirish, metrologiya, o'lchov, uzunlik, potensial, mahsulot, xizmat, fizik, standart, kodlash.*

Kirish

Metrologiyada (o'lchashlar haqidagi fan) standart fizik kattaliklarning o'lchashlar birliklariga ma'lum bir bog'lanishga ega tizim, obyekt hisoblanadi. Standartlar o'lchov va tarozilar tizimining asosi hisoblanadi, standart bilan barcha o'lchash qurilmalari taqqoslanadi. Tarixda uzunlik, og'irlik, hajm standartlari turli boshqaruv organlari tomonidan belgilangan, bu esa o'lchashlarning noaniqligiga olib kelgan. Hozirgi zamonda o'lchashlar xalqaro standartlashtirilgan. Hozirgi zamonda uzunlik, og'irlik, elektr potentsiali va boshqa fizik kattaliklarni birliklarini o'lchashda qattiq nazoratga olingan laboratoriya sharoitlarda ishlab chiqilgan xalqaro standartlangan etalonlar asosida o'lchashlar amalga oshiriladi.

Standartlar ierarxiyasi. Etalonlarning uch darajali ierarxiyasi mavjud. Ierarxiyaning eng yuqori qismida birlamchi standartlar joylashgan. Birlamchi standartlar eng yuqori metrologik sifatga ega. Tarixdan o'lchashlar birliklari eng yuqori aniqlikka ega, huquqiy asoslangan o'lchashlar birliklari asosida belgilangan. Metrologiya sohasida davom etayotgan tendentsiya iloji boricha ko'p sonli standart namunalarning o'rniga fundamental fizik konstantalarda amaliy o'lchash birliklarini belgilashni taqozo etmoqda. Standart namunalarni yo'qotishni yaxshi tomonlaridan biri standart namunalarni bir biri bilan solishtirish talab etiladi. Yana bir yaxshi tomonidan biri standart namunani yo'qolishi yoki ishdan chiqishi o'lchov tizimini ishdan chiqarmasligida.

Ikkalamchi standartlar birlamchi standartlar asosida kalibrovka qilinadi. Uchinchi darajadagi standart ikkinchi darajadagi standart asosida kalibrovka qilinadi. Uchinchi darajadagi standart ishchi standart hisoblanadi. Ishchi standartlar ishlab chiqarishda ishlatiladigan o'lchash qurilmalarni kalibrovka qilishda ishlatiladi. Davlat birlamchi etaloni – bir davlat hududida milliy idora vakilining qarori bilan boshlang'ich etalon sifatida tan

olingan etalon. Xalqaro etalon – xalqaro kelishuv orqali xalqaro asos sifatida qabul qilingan, u milliy etalon saqlovchi va tiklovchi o'lchash birliklarini moslash uchun xizmat qiladi.

Standartlashtirishning asosiy vazifasi quyidagidan iborat:

a) mahsulot va xizmatlarning sifatini baholash uchun kerakli bo'lgan normativ hujjatlar bilan ta'minlash;

b) mahsulot va xizmatlarning aholining hayoti, salomatligi va mol mulki, atrof muhit uchun xavfsizligi, resurslarni tejash masalalarida ist'emolchilarning va davlatning manfaatlarini himoya qilish;

v) savdo sotiqa texnik to'siqlarni bartaraf etish;

g) maxsulotlarni o'zaro bir birini o'rnini bosishini va bir biriga monandligini ta'minlash. Standartlashtirish sohasidagi davlat siyosatini hukumat tomonidan belgilangan sifat infratuzilmasiga javobgar bo'lgan markaziy, maxsus davlat organi ishlab chiqadi.

Standartlashtirish – maxsulotlarni kodlash amaliyoti orqali tartibga solinadi, hamda markaziy, maxsus davlat boshqaruv organi tomonidan tasdiqlangan normativ aktlar asosida ham tartibga solinadi. Sifat bo'yicha javobgar maxsus davlat organi:

a) standartlashtirish sohasida davlat siyosatini amalga oshiradi;

b) texnik reglamentlarini ishlab chiquvchi, qabul qiluvchi va ishlatuvchi maxsus markaziy davlat organlari bilan hamkorlikni amalga oshiradi;

v) milliy standartlarga aloqador normativ aktlarni ishlab chiqishda ishtirok etadi;

g) texnik reglament loyixalarini koordinatlaydi;

d) standartlashtirish milliy organi tomonidan ishlab chiqilgan standartlarning ishlashini nazoratga oladi;

j) o'z kompetentlik doirasida tovar kodlarni ishlab chiqadi va tasdiqlaydi;

e) standartlashtirish bo'yicha milliy boshqaruv organini xalqaro tashkilotlar faoliyatida qatnashishini ta'minlaydi. Standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar. Standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar (ISO).

Standartlashtirish bo'yicha xalqaro tashkilotlar ISO standartlarni ishlab chiquvchi xalqaro organ hisoblanadi. Bu tashkilot standartlashtirish bo'yicha milliy organlarining turli vakillaridan tashkil topgan. Bu tashkilot 1947 yil 23 fevralda tashkil topgan. Bu tashkilot xalqaro standartlarni ishlab chiqadi. Bu tashkilotning shtab kvartirasi. Shveysariyaning Jeneva shahrida joylashgan. 2016 yil holatida 196 ta davlatda faoliyat olib boradi.

XULOSA

Shu bilan birga standartlar iste'molchilar huquqlarni himoya qiladi va sertifikatlangan mahsulot xalqaro darajadagi minimal standartlarga mosligini kafolatlaydi. Texnik Menejment boshqarmasi ISO standartlarini ishlab chiquvchi 250dan ortiq texnik komitalarga mas'ul. ISO ning asosiy maxsuloti halqaro standartlardir. ISO tashkiloti texnik hisobotlarni texnik xarakteristikalarini, umumiy spetsifikatsiyalarni, chop etadi.

BMT tashkilotining iqtisodiy va ijtimoiy sovetida bu tashkilotga birinchilar qatorida umumiy konsultativ statusi taqdim etilgan. Standartlar – ishlab chiqaruvchi korxonalarining ishlab chiqarish ko'rsatkichlarini oshirishga, xatoliklarni va chiqitlarni kamaytirishga yordam

beradi. Turli bozorlardagi maxsulotlarni to'g'ridan to'g'ri baxolab, kompaniyalarning yangi bozorlarga chiqishini osonlashtiradi, haqqoniy halqaro savdo sotiqni rivojlantirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Toru Yoshizav, Handbook of optical metrology, 2008.
2. A.E.Fridman ,Quality of Measurements.A Metrological Reference, 2012.
3. Дворин В.М., Абдуазизов А.А. Метрология стандартизация и управление качеством. Учебное пособие, Ташкент, 2005.
4. Клевлеев В.М. Метрология, стандартизация и сертификация. Учебник. Москва, ИМПРАМ., 2004, 422 стр.
5. Сергеев А.Г. Основы метрологии, стандартизации и сертификации. Учебник, Москва, ЛОГОС, 2001,398 стр.
6. Исаев Р.И., Каримова У.Н. Метрология, стандартлаштириш ва сертификатлаштириш. Дарслик, Т: Фан ва технология, 2011, 496б.
7. Isaev R.I., Karimova U.N. Metrologiya, standartlashtirish va sertifikatlashtirish. Darslik -T: «Aloqachi», 2017, 612 bet.